

innowacyjne naukowe i technologiczne projekty. Jednak realizacja projektu «Uniwersytet 3.0» w ramach całego systemu wyższej edukacji kraju wymaga systematyzacji i oceny zdobytych wyników, a także opracowania administracyjnych środków po udanej transformacji klasycznego uniwersytetu do przedsiębiorczego uniwersytetu.

Spis wykorzystanych źródeł

1. Prowadzić BNTU – gazeta uczelni wyższej inżyniersko-technicznego profilu. URL: <https://vesti.bntu.by/>.
2. Gazeta «Impuls». URL: <https://www.bsuir.by/impuls/>.
3. Golovko, N.V. Uniwersytet Trzeciej Generacji: B. Clark i J. Wisem. Szkolnictwo wyższe w Rosji. 2016. Nr. 8-9. S. 40–47.
4. Gazeta Instytucje edukacyjne GPU im. Yankee Kupala. URL: <https://gazeta.grsu.by/>.
5. Technolog – strona internetowa gazety BPTU. URL: <https://technolog.belstu.by/>.
6. «Uniwersytet» Gazeta BPU. URL: <http://www.gazeta.bsu.by/>.
7. «Ekonomista» Gazeta BPEU Biblioteka elektroniczna BPEU. URL: <http://edoc.bseu.by:8080/handle/edoc/785>.
8. Prochorow, A.V. Uniwersytet przedsiębiorczości: istota i cechy charakterystyczne. Biuletyn Uniwersytetu w Tambowie. 2016. №2. S. 5-10.
9. Clark, B.R. Tworzenie uniwersytetów przedsiębiorczych: kierunki organizacyjne transformacji. M.: ed. dom państwa. University - Higher School of Economics, 2011, str. 240.
10. Gelmanova Z.S. Uniwersytet przedsiębiorczości w kontekście interakcji Triple Helix. International Journal of Applied and Basic Research. 2016. nr 7. S. 444-449.
11. Pakhomova, I.Y. Model «potrójnej helisy» jako mechanizmu innowacyjnego rozwoju regionu. Raporty naukowe z Belgorod State University. 2012. nr. 21. str. 50-55.

*Беляєва Е.Ф., старший викладач кафедри англійської мови
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
Зубкова Л.М., к.пед.н., доцент кафедри англійської мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

АКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ

ACTIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

Анотація. У даній роботі представлені результати роботи в класі англійської як професійної по впровадженню мозаїчного підходу і його педагогічні наслідки. В якості основоположного теоретичного принципу, що має відношення до активних навчальних методів, був прийнятий до уваги конструктивізм як теорія навчання. Дана

робота покликана встановити ефективність використання мозаїчного підходу для поліпшення розуміння прочитаного, особливо на уроках англійської як професійної. Розглядаються не тільки переваги, а й потенційні недоліки підходу, виявлені в реальному навчальному середовищі. Активні або емпіричні методи навчання розглядаються як доповнення, а не заміна традиційних методів. Однією з основних переваг є той факт, що студентам може бути доступне більш широке охоплення матеріалу, ніж це було б можливо, якби кожен з них прочитав усі наявні джерела.

Ключові слова: мозаїчний підхід, емпіричне навчання, конструктивістська теорія, традиційне та активне навчання.

Abstract. The paper presents the results of work in the ESP-class on the implementation of the mosaic approach and its pedagogical consequences. Constructivism as a theory of learning has been taken into account as a fundamental theoretical principle related to active learning methods. This paper aims to establish the effectiveness of using the mosaic approach to improve reading comprehension, especially in English for Specific Purposes (ESP) lessons. We consider not only the advantages, but also the potential disadvantages of the approach identified in the real learning environment of the ESP. Active or experiential learning methods are seen as a complement to, and not a substitute for, traditional methods. One of the main advantages is that students may have access to a broader coverage of the material than would be possible if each of them had read all the available sources.

Key words: mosaic approach, empirical learning, constructivist theory, traditional and active learning.

Постановка проблеми. В останні роки зростає залежність від читання як когнітивного процесу для отримання інформації. У процесі читання читач не тільки розуміє ідеї, представлені в тексті, але також інтерпретує і оцінює їх. Важливе значення мають лексичні і синтаксичні знання мови, на якому він читає, а також знайомство з системою письма і соціально-культурним походженням, проте ще одним важливим фактором є адекватний рівень когнітивного розвитку [1, 6]. На відміну від говоріння іноземною мовою, читання вголос або про себе здійснюється в приватному порядку, що дає можливість для роздумів і перегляду. Крім того, як індивідуальний акт «успіх» читання не залежить від динамічного конструювання змісту двома або більше учасниками, як відбувається в розмові.

Сьогодні ми бачимо помітний обсяг досліджень, що висвітлює переваги кооперативних або активних методів навчання. А саме, підкреслюється той факт, що ці методи є емпіричними (з акцентом на створення позитивного середовища навчання, особистої відповідальності). Слід підкреслити, що їх першочергова роль полягає в тому, щоб доповнювати, а не замінювати традиційні методи навчання. В якості основного теоретичного принципу, що має відношення до активних навчальних методів, слід згадати конструктивізм як теорію навчання, так як відповідно до нього знання не сприймаються пасивно від світу або з авторитетних джерел, але

конструюються окремими людьми або групами, які намагаються пояснити для себе свої емпіричні світи. На користь цього підходу можна навести китайське прислів'я: «Скажи мені – і я забуду, покажи мені – і я, можливо, запам'ятаю, захопи мене – і я зрозумію».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дидактичний метод групової роботи, розроблений 1971 року американським психологом Еліотом Аронсоном і покликаний розвивати у студентів навички роботи в команді, навчатися відповідальності і здорової комунікації, згодом використали і розвинули такі психологи і педагоги-дослідники як А. А. Вербицький, David and Roger Johnson, Kurt Lewin, Morton Deutsch, А. М. Матюшкін, А. М. Смолкін, Brown & Ciuffetelli Parker, Siltala, Дж Хіртл та інші.

Мета статті – встановити ефективність використання мозаїчного підходу для поліпшення розуміння прочитаного, особливо на заняттях англійської як професійної, визначити як переваги, так і потенційні недоліки підходу.

Виклад основного матеріалу. Конструктивізм – теорія навчання, яка «припускає, що знання не пасивно отримуються від світу або з авторитетних джерел, а конструюються окремими особами або групами, які осмислюють свої емпіричні світи» [8, с. 162]. Теорія конструктивістського навчання, багато в чому зобов'язана роботам Льва Виготського, Жана Піаже і Джона Дьюї, визнає, що «знання ніколи не буває нейтральним, і способи, якими воно створюється і опосередковується, настільки ж динамічні та важливі, як і саме знання» [5, с. 91].

Конструктивістський метод викладання заснований на переконанні, що навчання відбувається за активної участі учнів у процесі конструювання змісту і знань, а не пасивного отримання інформації. Учні насправді є творцями змісту та знань. Вважається, що конструктивістський підхід сприяє критичному мисленню і створює мотивованих і незалежних учнів. Конструктивістське групове навчання може входити в навчальну діяльність, засновану на мозаїчному підході. Учні беруть активну участь у спільній, паралельній дискусії та роботі з реалізації проектів або вирішенню проблем разом з колегами, діляться з товаришами і порівнюють результати своєї групової роботи.

Основною перевагою мозаїчного підходу як активного методу навчання є те, що він може бути інтегрований до ряду класних заходів, структурованих так, щоб кожному учневі не доводилося читати всю роботу або навіть уривки з тієї ж роботи, що істотно заощаджує час та сили учнів. Крім того, він адаптується до широкого спектру навчальних параметрів, викладачі вважатимуть його корисним по ряду напрямків. Серед важливих результатів мозаїчного підходу – той факт, що він підключає процес пізнання до практичного застосування висновків і сприяє розвитку розумових навичок вищого порядку, таких як аналіз, синтез і оцінка, а також елементів аргументації і критичного мислення. Відсоток того, що учні читають і зберігають у пам'яті, також є вищим. Таким чином, активне навчання означає краще навчання, оскільки учні зберігають більше інформації. Воно створює позитивну середовище навчання, передбачає більшу індивідуальну відповідальність, заохочує

співпрацю і взаємонавчання. Учні можуть охопити більш великий матеріал, ніж це можливо, коли кожен учень має індивідуально прочитати всі доступні джерела. Крім того, наголос на одному елементі тексту сприяє більш уважному читанню.

Важливо згадати, що мозаїчний підхід має свої обмеження. Взаємне викладання як рід спільного навчання залежить від ініціативи учнів, тому може бути невідповідним як для сором'язливих, так і для домінуючих учнів, схильних до навчання на конкурентній основі. Тому викладачі повинні стежити за тим, щоб учні з поганими навичками навчання не знизили показники групи, що навчається за мозаїчним методом. Щоб уникнути того, щоб домінуючим і яскравим студентам стало нудно, їх слід призначити на роль лідера групи, хоча саме призначення повинно відбуватися на основі ротації. Тим не менш, мозаїчний підхід надає достатньо часу, простору та практики для вивчення матеріалу менш зібраним і здатним учням, а також надає можливість обрати більш обдарованих студентів як зразок щодо організації та презентації доповіді. Оскільки багато учнів, на жаль, не звикли до завдань, де вони несуть відповідальність за своє власне навчання і створення своїх власних зв'язків, вони можуть реагувати негативно або бути розчаровані в перші один-два рази використання методу.

Виходячи з припущення, що, застосовуючи цей метод, студенти можуть охопити більш широкий обсяг матеріалу, ніж це було б можливо, якби кожен учень був зобов'язаний прочитати всі доступні джерела, і маючи на увазі, що наші майбутні фахівці повинні бути озброєні не тільки лінгвістичними знаннями, а й знаннями про світ, ми вирішили застосувати цей підхід в викладанні англійської мови для конкретних навчальних цілей.

Учасники були розділені на експериментальну та контрольну групу, що склалися з рівної кількості студентів. Експериментальній групі було доручено прочитати кілька уривків з використанням мозаїчного підходу. Контрольна група читала одні й ті ж уривки окремо. Учасникам обох груп ставили одні й ті ж питання після прочитання кожного уривка, щоб перевірити їх розуміння. Було визначено ряд матеріалів, пов'язаних з досліджуваною темою. Вибрані матеріали розрізнялися за складністю та витонченістю. Були відібрані чотири різних розділи. Клас був організований у кооперативні групи по 4 людини. Як експериментальні, так і контрольні групи склалися з 16 осіб. Потім учні самостійно читали вибрані матеріали. Їм було запропоновано підкреслити важливу інформацію, накидати замітки, створити резюме ключових моментів або намалювати концептуальну карту. Студенти, які читали один і той же уривок, повинні були зустрітися разом у якості нової групи і порівняти свої замітки, резюме або обговорити концепції та інформацію, яку вони вважатимуть необхідною. Заключна частина мозаїчної вправи складалася з зустрічі першої групи. Окремі члени групи ділилися інформацією, пов'язаною з кожним уривком. Очікувалося, що інші члени групи будуть сприймати нову інформацію в ході оцінки цього розділу.

Як експериментальній, так і контрольній групі були надані списки з дванадцяти запитань, розділених на шість явних і шість неявних. Експериментальна група

показала кращі результати як в явних, так і в неявних запитаннях, у той час як контрольна група, спираючись на пряму фактичну інформацію, продемонструвала кращу продуктивність у явних запитаннях; при цьому під час співбесід вони сказали, що їм потрібен час, щоб переглянути текст і вивести правильну відповідь по наявним у ньому непрямим підказкам.

Обидві групи були опитані після тесту, щоб перевірити, чи є шлях до правильної відповіді простим чи складним. Як і очікувалося, через повторення в першу чергу і різноманітні способи представлення одного і того ж матеріалу / розділу, експериментальні групи, що навчалися за мозаїчною методикою, справлялися краще.

Для забезпечення більш збалансованої основи для аналізу тестів явні і неявні запитання були розділені на два типи: запитання з множинним вибором та такі, що вимагають більш тривалого і описового пояснення. Останні були більш складними і не завжди піддавалися аналізу, але, навіть передбачаючи цю складність, ми вирішили включити цей тип запитань у тест, щоб побачити ступінь володіння аналітичними і синтетичними навичками. Побічно, він послужився нам корисним зворотним зв'язком для розробки уроків розуміння прочитаного і пов'язаних з ними вправ.

Результати вправ показали, що при вивченні більш довгих уривків для читання або складних тем – як у випадку з матеріалами англійської як професійної (АЯП), – мозаїчний підхід є набагато ефективнішим методом.

Тим не менш, ми могли б виділити з нашого досвіду наступне:

- кількість запитань за вправу має бути обмежена не більше ніж чотирма, якщо воно охоплює тільки наративні запитання, що вимагають неявної інформації;
- фактичні або більш явні запитання не слід змішувати з неявними, намагаючись забезпечити різноманітність;
- для засвоєння теми, що є основною метою АЯП-класу, більш структурний підхід полягає в тому, щоб ці два типи запитань були розділені на окремі вправи;
- побічно студенти готові вивчати інші предмети.

У порівнянні з традиційними класами, мозаїчний підхід має свої переваги, хоча це не означає, що традиційні методи навчання слід відкинути. Проте з нашого досвіду в АЯП-класі можна зробити висновок, що ще до заняття студентам повинні бути надані витяги зі словника і особливо технічні терміни, а також поняття та концепції, які вони засвоюють за допомогою традиційного способу. Еквіваленти перекладу виявилися настільки ж переважними через те, що сфера застосування понять не завжди обов'язково однакова в обох мовах. Для більш довгих текстів повинні застосовуватися активні методи навчання, орієнтовані не тільки на новий словниковий запас, але і на послідовні прийоми, що мають на увазі повідомлення, які вимагають умовиводів у якості стратегії читання. Студентам також слід пропонувати роз'яснення тих аспектів матеріалу, які вони не повною мірою розуміють, або застосування матеріалу курсу в практичних контекстах.

Висновки. Дослідження дозволяють зробити висновок про те, що використання мозаїчного методу значно підвищує ефективність навчання, оскільки формує важливі базові компетенції, необхідні майбутньому фахівцеві, сприяє продуктивній взаємодії

учнів, розвитку здатності бачити і оцінювати позицію іншого, формувати власну точку зору і вміння її відстоювати. Учні глибше вивчають матеріал, отримують міцні знання і набувають навичок публічного виступу.

Список використаних джерел

1. Badrawi, Nazli. Culture, reading and the foreign language learner: the effect of culture on reading comprehension. *Proceedings of the 13th National Symposium on English Language Teaching*. Cairo : CDELT, Ain Shams Univ. 1994.
2. Chard, J. David, et al. Word recognition: curricular and instructional implications for diverse learners. *ERIC Technical Report* No. 16. Eugene: National Center to Improve the Tools of Educators, University of Oregon, 1995.
3. Eysenck, W. Michael & Keane, T. Mark. *Cognitive Psychology: A Student's Handbook*. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, USA. 1995.
4. Garnham, Alan. *Psycholinguistics: Central topics*. New York : Methuen. 1985.
5. Hirtle, Jennaine St. Pierre. Coming to terms: social constructivism. *The English Journal*. 1996. Vol. 85, no. 1. P. 91-92.
6. Hassan, A. Badran. The Effects of Culturally Familiar and Non-familiar Materials on EFL Learners' Reading Comprehension. *Proceedings of the 13th National Symposium on English Language Teaching*. Cairo: CDELT, Ain Shams University. 1994.
7. Saito, Yoshiko; Garza, J. Thomas; Horwitz, K. Elaine. Foreign language reading anxiety. *The Modern Language Journal*. 1999. Vol. 83, no. 2. Sum. P. 202-218.
8. Yilmaz, Kaya. Constructivism: Its theoretical underpinnings, variations, and implications for classroom instruction. *Educational Horizons*. 2008. Vol. 86, no. 3. P. 161-172.

Силаева О.В., к.э.н.,

Карагандинский государственный индустриальный
университет, г. Темиртау, Казахстан

ВОПРОСЫ ВЗАИМОВЛИЯНИЯ ЧЕЛОВЕКА, ОБЩЕСТВА И ПРОГРЕССА ЦИФРОВИЗАЦИИ

ISSUES OF INTERACTION OF HUMAN, SOCIETY AND PROGRESS OF DIGITIZATION

Аннотация: обобщены, систематизированы, углублены и дополнены идеи авторов по проблемам взаимовлияния прогресса цифровизации, человека и общества. В качестве примера, проанализировано влияние потребностей общества при необходимости самоизоляции людей, при чрезвычайном положении, в условиях пандемии «COVID-19», на ускорение интегрального совершенствования и развития цифровизации. Предложены логические модели, отображающие эволюцию и перспективы цифровизации. Обоснована необходимость и проанализирована возможность создания единого общечеловеческого языка для целей прогресса